Ermənistanın ekoloji terroru bütün region üçün təhdiddir

Ermənistanın ekologiya terrorçusu olduğu 30 il ərzində işğalda saxladığı torpaqlarımızda təbiətə vurduğu sağalmaz yaralardan məlumdur. Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda meşələri qıran, bulaqları, çayları qurudan, yanmış torpaq siyasəti həyata keçirən təcavüzkar ölkə bu ərazilərdə yerləşən təbii sərvətlərimizi qeyri-qanuni talayan zaman da təbiətimizi məhv edib.

Araşdırmalardan məlum olub ki, "Söyüdlü" yatağının qeyri-qanuni istismarı nəticəsində subalp çəmənliklərindən ibarət zəngin bioloji müxtəlifliyə malik 800 hektardan çox dağ-çəmən ekosistemləri tamamilə dağıdılıb. Oxçuçay Ermənistanın Mehri, Qacaran, Qafan və digər dağ-mədən sənayesinin turş suları, ağır metalları və sair ilə çirkləndirilib. Həmçinin işğal dövründə ermənilər Xonaşen, Qarqarçay, Xaçınçay, İncəsuçay, Coğazçay, Oxçuçay, Tərtərçay çaylarına müxtəlif məişət tullantıları, zavod və mədənlərin çirklənmiş sularını axıdıblar. Bərgüşad və Həkəri çaylarının zəngin və qiymətli balıq sortları erməni qəsbkarları tərəfindən elektrik cərəyanları və partlayıcı maddələrlə məhv edilib. Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun şirin su ehtiyatlarının Ermənistanın çirkli sənaye və kənd təsərrüfatı suları ilə mütəmadi olaraq çirkləndirilməsi canlı ekosistemlərə ciddi ziyan vurur. Araz çayı və onun sol qolları Ermənistanın 16-dan çox yaşayış yerinin çirkab suları ilə mütəmadi olaraq çirkləndirilir.

Bunlar təkcə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda ermənilər tərəfindən törədilən ekoloji cinayətlər barədə azsaylı nümunələrdir.

Ekosid fəaliyyətə son qoyulmalıdır

Dəhşətlisi odur ki, Ermənistan həyata keçirdiyi ekosid siyasəti ilə Azəraycanda, ümumilikdə bölgədə həyatı təhlükə altında qoyur. Bu baxımdan "Environmental Protection First" (EPF) Koalisiyası tərəfindən Cənubi Qafqazın və Xəzər dənizinin ekologiyasını zəhərləyən Ermənistanın dağ-mədən sənayesi müəssisələri barədə interaktiv rəqəmsal xəritənin hazırlanmasının müstəsna əhəmiyyəti var. Bir neçə gün əvvəl ictimaiyyətə təqdim edilən infobank mahiyyətli rəqəmsal xəritə Azərbaycan, ingilis və erməni dillərində hazırlanıb. Rəqəmsal xəritəni tərtib edən koalisiyaya üzv olan "Azərbaycan Kartoqrafları" İctimai Birliyinin sədri Müqabil Bayramov məlumat verib ki, interaktiv xəritədə faydalı qazıntıların növləri, yerləşdiyi ərazilər, əsas çirkləndirici müəssisələr, onların hansı maddələrlə hansı çayları çirkləndirməsi barədə məlumatlar təqdim olunur. Xəritənin altlığı həm topoqrafik, həm də kosmik görüntülüdür. İstehsal müəssisələri haqqında məlumatlar kosmik təsvirlərin analizi nəticəsində alınıb. Xəritədə xammal emalı müəssisələri, istismar edən şirkətlərin adları, müəssisələrin təyinatı, ətraf mühitə təsirləri haqqında məlumatlar, foto və videolar verilib.

EPF Koalisiyasının həmtəsisçisi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yanında İctimai Şuranın sədri Amin Məmmədov qeyd edib ki, Ermənistanın və bu ölkədə işləyən xarici şirkətlərin dünyada qəbul olunmuş ekoloji norma və standartlar gözlənilmədən apardıqları ekosid fəaliyyəti dərhal dayandırılmalıdır, Ermənistanın bütün bölgəni zəhərləməsinin qarşısı alınmalıdır. Ermənistan əhalisi və region ölkələrinin ictimaiyyəti onlardan gizlədilənlər barədə mütləq xəbər tutmalıdır: "Azərbaycan QHT-lərinin Ermənistanın dağ-mədən sənayesinin ekoloji fəsadlarına qarşı açdığı cəbhə dünyanın ən müxtəlif ölkələrindəki ekoloji təşkilatlar tərəfindən alqışlanıb. Biz davamlı dəstək mesajları alırıq. 2024-cü ilin mayında Keniyada BMT-nin Vətəndaş Cəmiyyəti Forumunda, sentyabrında ABŞ-də BMT-nin Gələcəyin Sammiti toplantısında, noyabrında COP29-da biz bu barədə geniş iş aparmışıq. Ermənistanın hərəkətlərindən bir çox ekofəallar və beynəlxalq ekspertlər dəhşətə gəlib".

EPF Koalisiyasının həmtəsisçisi Sabit Bağırov təklif edib ki, Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsü öz standartında ekoloji normaların tətbiqinə dair meyarları gücləndirməlidir: "Belə olsa, Mədən Sənayesində Şəffaflıq Təşəbbüsünün üzvü olan Ermənistan bu sahədə daha

şəffaf və məsuliyyətli olar. BMT-nin Transsərhəd su axarlarının və beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi haqqında konvensiyası üzrə katibliyi də bu problemlə bağlı konkret mövqe ortaya qoymalıdır. Biz onlarla da görüşməyə hazırıq. Çünki Ermənistan bu konversiyaya qoşulmaqdan qaçır".

Bölgədə həyat təhlükə altındadır

Ermənistanın dağ-mədən sənayesinin regionda ekoloji sabitliyi pozması ilə bağlı Azərbaycan QHT-ləri ötən müddətdə bu ölkənin rəhbərliyinə, eləcə də beynəlxalq ictimaiyyətə çağırışlar edib. 2023-cü il iyulun 7-də Azərbaycanın qeyri-hökumət təşkilatlarının Ermənistanın dağ-mədən sənayesinin Cənubi Qafqaz regionunda ekoloji sabitliyi pozması barədə baş nazir Nikol Paşinyana müraciətində deyilir: "Davam edən mədən əməliyyatları nəticəsində ekosistemin korlanması təkcə Ermənistanın ətraf mühiti üçün təhdid deyil, həm də qonşu ölkələrə böyük təhlükədir. Ekoloji zərərin transsərhəd xarakteri regionda və ondan kənarda yaşayan icmaların sağlamlığını və rifahını riskə atır. ...Biz beynəlxalq ekoloji norma və standartları, region əhalisinin hüquqlarını pozmaqla aparılan dağ-mədən sənayesi işlərinin dayandırılmasını tələb edirik".

Azərbaycan QHT-ləri tərəfindən 2022-ci il dekabrın 12-dən Laçın yolunda başlayan və 138 gün davam edən dinc ekoloji aksiya da məhz Ermənistanın Qarabağ ərazisində qızıl və mis yataqlarının qanunsuz istismarına və talan olunmasına, həmçinin həmin ərazilərdə baş verən ekoloji terrora etiraz olaraq keçirilmişdi. Aksiya iştirakçıları ölkəmizin təbii sərvətlərinin qanunsuz istismarına və talanmasına son qoyulmasını, bu ərazilərdə törədilən ekoloji terrorun dayandırılmasını, həmin ərazilərin monitorinqinə şərait yaradılmasını tələb edirdilər. Təcavüzkar ölkənin bu cinayət əməlinə görə Azərbaycan QHT-ləri beynəlxalq təşkilatlara və xarici qeyri-hökumət təşkilatlarına da müraciətlər etmişdilər.

"Suyun, torpağın və biomüxtəlifliyin kimyəvi çirklənməsi"

Azərbaycan Ermənistanın Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda törətdiyi ekoloji terrora görə beynəlxalq məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün iş aparır. Fevralın 12-də Azərbaycan tərəfi Haaqa şəhərində yerləşən Daimi Arbitraj Məhkəməsinin mənzil-qərargahında 1979-cu il tarixli "Avropanın canlı təbiətinin və təbii mühitinin qorunması haqqında" Konvensiya ("Bern Konvensiyası") əsasında Ermənistana qarşı arbitraj işi üzrə iddia sənədini təqdim edib. İddia sənədində Ermənistanın "Bern Konvensiyası"na dair hüquqi öhdəliklərinin çoxsaylı pozuntuları ətraflı şəkildə öz əksini tapıb.

Bununla bağlı Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatında bildirilib ki, Azərbaycan Ermənistan tərəfindən yaşayış yerlərinin və canlı təbiətin kütləvi şəkildə məhv edilməsinə görə bu ölkədən tam təzminat tələb edir. Buraya Azərbaycan ərazilərinin bir hissəsinin Ermənistan tərəfindən işğalı zamanı əraziyə aid olan yüzlərlə vəhşi təbiət növünə və yaşayış yerlərinə mənfi təsir göstərən addımlar, o cümlədən meşələrin genişmiqyaslı qırılması, ekoloji cəhətdən səmərəsiz şəkildə ağacların kəsilməsi, mədənçilik və su-elektrik stansiyalarının tikintisi daxildir. Qeyd olunub ki, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) hesabatında Oxçuçayda yüzlərlə balığın ölü tapıldığını əlavə edərək əvvəllər işğal olunmuş ərazilərdə mədənçiliyin "suyun, torpağın və biomüxtəlifliyin kimyəvi çirklənməsi"nə səbəb olduğunu sənədləşdirib. İşğal zamanı Ermənistan tərəfindən törədilən hərəkətlər hələ də bir neçə qorunan balıq və amfibiya növünü təhdid edir.

Göründüyü kimi, işğal dövründə ekosistemi məhv edən Ermənistan hazırda da beynəlxalq ekoloji norma və standartları pozmaqla aparılan dağ-mədən sənayesi sayəsində regionun ekologiyasını zəhərləməkdə davam edir. Buna görə əlaqədar beynəlxalq qurumlar Ermənistanın dağ-mədən sənayesinin ekoloji fəsadlarına göz yummamalı, onu ekosidi dərhal dayandırmağa məcbur etməlidir.

Y.MUSAYEVA,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2025.- 2 mart (№47).- S.4.